

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Nazorg uit voorzorg
Schuyt, P.M.

Citation

Schuyt, P. M. (2008). Nazorg uit voorzorg. *Sancties*, 2008(5), 267-270.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16616>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16616>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

VAN REDACTIEWEGE

Nazorg uit voorzorg

P.M. Schuyt

Mevr. mr. drs. P.M. Schuyt is universitair docente straf- en strafprocesrecht aan de Universiteit Leiden en redacteur van dit blad.

Het is een klassiek beeld: de gedetineerde die vrijkomt, voor de poort van de inrichting, een plastic zak met zijn bezittingen in zijn hand. Waar nu te gaan? Met een beetje pech ontbeert hij drie essentiële elementen voor een nieuwe start: werk, woning, relatie. Wellicht waren die wel aanwezig vóór de tenuitvoerlegging van de straf, maar door die tenuitvoerlegging is hij dit alles kwijtgeraakt. Wat overblijft is teruggaan naar de oude omgeving, waar terugval in criminaliteit en mogelijk een verslaving op de loer liggen.

Als het aan de minister en staatssecretaris van Justitie ligt, is dit beeld in de (nabije) toekomst verleden tijd. Op 29 augustus jongstleden stuurden ze een brief naar de Tweede Kamer waarin ze de nieuwe “persoonsgerichte” aanpak introduceren.¹ Het uitgangspunt van die aanpak is het doorbreken van oude, criminele levenspatronen, waardoor de recidive door volwassen ex-gedetineerden fors wordt teruggedrongen. De nieuwe aanpak moet worden toegepast op drie momenten, namelijk bij de keuze voor de straf, bij de tenuitvoerlegging van de straf en bij de beëindiging van de straf: “Continuïteit in de aanpak voor, tijdens en na de justitiële sanctie is nodig om een complexe, overlastgevende doelgroep in de samenleving daadwerkelijk een andere weg in te laten slaan,” aldus de bewindslieden in hun brief.

Laten we deze drie “strafmomenten” eens wat nader bekijken en dan met name welke concrete plannen de minister en staatssecretaris in de verschillende fasen hebben. Ten eerste de persoonsgerichte aanpak bij het bepalen van de straf. Een belangrijke pijler van de nieuwe aanpak is een op maat gesneden straf “waarbij de dader, het delict en het risico dat de dader vormt voor de samenleving belangrijke indicatoren zijn voor de op te leggen sanctie [...]”. De mogelijkheid tot meer maatwerk in de straftoemeting is al enige

1 *Kamerstukken II* 2007/08, 24 587, nr. 299.

decennia geleden verruimd, met de uitbreiding van het sanctiestelsel met sancties als de Onbetaalde arbeid ten algemenen nutte (OATAN, later veranderd in de taakstraf) en de Strafrechtelijk opvang voor verslaafden (SOV, later opgegaan in de plaatsing in één Inrichting voor Stelselmatige Daders, ISD). Deze sancties boden en bieden de rechter meer keuzevrijheid bij het bepalen van de sanctie en daarmee de mogelijkheid in de sanctietoepassing rekening te houden met de persoon van de dader. Dit zijn echter niet de sancties die de minister en staatssecretaris op het oog hebben. De persoonsgerichte aanpak moet vooral worden gevonden in het veelvuldiger opleggen van de voorwaardelijke vrijheidsstraf, waaraan bijzondere voorwaarden zijn verbonden. De voorwaardelijke straf biedt, gezien de proeftijd van doorgaans twee jaar, meer ruimte om een gedragsverandering te bereiken dan de korte vrijheidsstraf. Op zich is dit een opvallende overweging. In de klassieke tweedeling tussen straffen en maatregelen was de straf bedoeld voor leedtoevoeging en de maatregel voor onder meer gedragsverandering. Hoewel deze scheiding al lang niet meer zo strikt gehanteerd wordt, is het toch opmerkelijk dat de verandering van het gedrag zo direct met de *straf* in verband wordt gebracht.

In de genoemde brief geven de bewindslieden aan dat ze een toename van straffen met bijzondere voorwaarden willen stimuleren. Daarbij wordt echter niet duidelijk hoe ze dat gaan doen. Ondanks de nieuwe richting die de minister en de staatssecretaris op willen, blijft de keuze voor een vrijheidsbenemende sanctie (al dan niet voorwaardelijk) het exclusieve domein van de rechter. Het is derhalve afhankelijk van de rechtsprekende macht of deze pijler van de nieuwe aanpak überhaupt tot stand komt. Bovendien is binnen de rechtsprekende macht het besef doorgedrongen dat door de nieuwe regeling voor de voorwaardelijke vervroegde invrijheidstelling, die *niet* geldt bij (deels) voorwaardelijke straffen, het voor een verdachte soms ongunstiger is een (deels) voorwaardelijke straf te krijgen dan een geheel onvoorwaardelijke. Dit zou er toe kunnen leiden dat de rechter onder bepaalde omstandigheden juist kiest voor een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. Mijns inziens bijt dit elkaar. Hiermee heeft de wetgever recent zelf een barrière opgeworpen voor het welslagen van de hier besproken plannen.

Een ander belangrijk aandachtspunt bij de plannen in dit strafmoment is wat mij betreft de onduidelijkheid die bestaat bij het opleggen van bijzondere voorwaarden. Als het aan de minister en de staatssecretaris ligt krijgt de reclassering (logischerwijs) een belangrijke rol bij de invulling van deze voorwaarden. De rechter zal dan, als hij meegaat met dit nieuwe beleid, vaak de bijzondere voorwaarde opleggen dat de veroordeelde zich moet houden aan de "aanwijzingen die worden gegeven door de reclassering". Het is dan de

vraag hoe ver de mogelijkheden gaan voor de reclassering om aan die aanwijzingen invulling te geven. Geeft de rechter in die gevallen niet teveel de sanctie uit handen? Weet hij wat hij oplegt als hij deze bijzondere voorwaarde aan de straf verbindt? Ik vraag me af of dit een goede ontwikkeling is. Of is dit een verkapte manier om de korte (on)voorwaardelijke straffen onder hetzelfde regime te brengen als de onvoorwaardelijke straffen van langer dan een jaar? Immers, door het opleggen van bijzondere voorwaarden houdt justitie ook bij de voorwaardelijk (kort)gestrafte gedurende de proeftijd de vinger aan de pols.

Dan het tweede strafmoment waarop de persoonsgerichte aanpak zichtbaar moet worden, de tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf. De plannen die zich op dit moment moeten gaan manifesteren, lijken vooral gericht op het derde moment, namelijk het moment ná de tenuitvoerlegging. In de brief geven de bewindslieden aan dat de veroordeelden tijdens hun detentie beter moeten worden voorbereid op hun terugkeer in de samenleving dan thans het geval is. Dit klinkt hoopvol, zeker na het beleid van de afgelopen jaren, waarin vele voorzieningen die bestonden ten behoeve van de resocialisatie, zoals arbeid en scholing, zijn wegbezuinigd. Degene die hoopt dat deze voorzieningen weer terug mogen komen komt vooralsnog bedrogen uit. De belangrijkste vernieuwing tijdens dit strafmoment ten behoeve van terugkeer in de samenleving is een nieuw plaatsingsbeleid. Dit beleid wordt zo aangepast dat gedetineerden in ieder geval in de laatste vier maanden van hun detentie geplaatst worden in de regio van terugkeer. Op die manier kan de re-integratie van de veroordeelden al tijdens de detentie starten. De voorwaardelijke vervroegde invrijheidsstelling geldt dan als overgangsmogelijkheid tussen detentie en volledige vrijheid. Hoewel dit mijns inziens een verandering ten goede is, vraag ik me af of dit de manier is waarop tijdens dit strafmoment de persoonsgerichtheid van het beleid vorm kan en moet krijgen. Dit is namelijk slechts een soort vooruitlopen op het derde strafmoment, niet zozeer een verandering in dit tweede strafmoment. In het bij de brief gevoegde programmadoel van het programma "Modernisering Gevangeniswezen" wordt aangegeven dat "het dagprogramma volledig [wordt] ingericht op het stimuleren van de eigen verantwoordelijkheid van de gedetineerden. Naast standaardactiviteiten krijgen gedetineerden afhankelijk van hun detentiefase, groepsgeschiktheid, zorgbehoefte en feitelijk gedrag een zo toegespitst mogelijk dagprogramma". Maar door dit doel af te laten hangen van "eigen verantwoordelijkheid van de gedetineerden" en van de detentiefase, groepsgeschiktheid, zorgbehoefte en feitelijk gedrag, vrees ik dat ook de huidige sobere regimes al voldoen aan deze "nieuwe aanpak", zodat er feitelijk

niets verandert. Ik heb derhalve de indruk, maar ik hoop ten onrechte, dat alle pijlen vooral gericht zijn op het derde strafmoment.

Kernwoord bij dit laatste strafmoment, het moment nadat de straf (voorwaardelijk) is beëindigd, is 'nazorg', waarbij vooral de praktische problemen, zoals het ontberen van een identiteitsbewijs, een woning of arbeidsmogelijkheden, moeten worden opgelost. Belangrijke partners daarbij zijn de gemeenten, de schuldhulpverlening, scholen, woningcorporaties, CWT's, (verslavings)zorginstellingen, etc. De sleutelwoorden daarbij zijn de overdracht van informatie tussen de verschillende partijen en het bieden van trajecten, waarmee de ex-gedeteneerde wordt geleid naar bijvoorbeeld een opleiding, werk of zelfstandig wonen. Een andere belangrijke pijler van dit 'strafmoment' is de nieuwe regeling van de voorwaardelijke vervroegde invrijheidstelling. Doordat het onder deze regeling mogelijk is geworden voorwaarden te stellen aan de vervroegde invrijheidstelling van de gedetineerde, is het mogelijk de ex-gedeteneerde ook ná de detentie te blijven volgen en invloed uit te oefenen op zijn gedrag. Belangrijke partner hierbij is uiteraard de reclasering. Ik ben van mening dat dit strafmoment feitelijk het enige moment is waarop werkelijk een verandering wordt doorgevoerd. Met name de betere samenwerking die tot stand moet komen tussen Justitie en gemeenten, in plaats van het elkaar toeschuiven van probleemgevallen, lijkt een loffelijk streven. Ondanks dat er veel schakels betrokken zijn bij het slagen van deze nieuwe aanpak, zou het gemeenschappelijke doel, namelijk het terugdringen van recidive en daarmee van overlast, wellicht tot succes kunnen leiden.

Hoewel de brief meer veranderingen suggereert dan de plannen naar mijn mening waar kunnen maken, geeft de nieuwe aanpak wel hoop op verbetering. Wat vooral positief is aan de plannen van de minister en de staatssecretaris, is dat ze durven te breken met de tendens van het louter strenger straffen in de zin van langer opsluiten. Volgens de bewindslieden staat de nieuwe aanpak niet haaks op de roep op strengere straffen, omdat hiermee preventie en repressie worden geïntegreerd. "In onze optiek berust het veelbesproken verschil tussen een 'harde' of een 'zachte' aanpak van criminaliteit namelijk op een misvatting. Vergelding en preventie van herhaling zijn geen tegengestelde strafdoelen: stevige, effectieve sanctietoepassing vraagt om een combinatie van beide. Werken aan gedragsverandering ter voorkoming van herhalingscriminaliteit gebeurt onder strikt toezicht en is verre van vrijblijvend. Het is een ingrijpende en passende reactie op het leed en de overlast die criminelen veroorzaken." Het feit dat belangrijke (praktische) knelpunten bij de uitwerking van de gevangenisstraf, die al lang bekend zijn, maar waar tot dusver te weinig mee werd gedaan, worden opgepikt, klinkt hoopgevend. Het kan worden gezien als een eerste positieve stap naar een beter sanctiebeleid.